

Oponentní posudek k diplomové práci

Mihaela Matei: Sociální změna v Moldavsku v sociálně vědní a politicko-expertní reflexi

Pracoviště historické sociologie, Praha 2018, 89. stran

Posuzovaná diplomová práce představuje ambiciózní, i když nedotažený pokus aplikovat současné sociologické teorie sociální změny a tranzitologické teorie politologie na popis změn v Moldavské společnosti v letech 1991-2017.

Formální stránku práce hodnotím jako výbornou, práce má 89 stran. Navzdory faktu, že čeština není diplomantčíným rodným jazykem, práce nejen po jazykové ale i stylistické stránce předčí řadu prací od českých studentů. Oceňuji zejména dobrou českou stylistiku, která svědčí o výborném zvládnutí českého jazyka. Autorka má ale problém s českou odbornou terminologií, například místo pojmu jednání používá pojem „činnost“.

Po obsahové stránce se mi práce jeví jako ambiciózní, ale nezvládnutý pokus zarámovat změny v Moldávii pomocí teorií sociální změny a teorií tranzice:

1. Základní problém vidím v nezvládnuté aplikaci teorií sociální změny na rámování analýz změn v moldavské společnosti. Nelze se ubránit dojmu, že ve skutečnosti studentka popisuje změnu politického systému v Moldávii, popřípadě Lipsetovské téma vztahu socioekonomického vývoje a demokracie.
 - a. V seznamu literatury prakticky chybí jakákoli relevantní kniha týkající se teorie sociální změny (Sztompka: *The Sociology of Social Change*, Anthony D. Smith: *The Concept of Social Change*), což je zvláštní s ohledem na fakt, že diplomantka absolvovala moje přednášky, kde jsem zejména ze Sztompky vycházel.
2. Naproti tomu diplomantka prokázala pozoruhodnou znalost současné tranzitologické a komparativně politologické literatury. V seznamu literatury uvádí 89. položek.
 - a. Oceňuji zejména citace Bobbia, Diamonda, Linze, Merkela, Przeworskiho a Sartoriho. Způsobem argumentace na mnoha stranách své diplomové práce navíc prokazuje, že tuto literaturu nejen četla, ale že ji umí interpretovat a aplikovat.
3. Na straně 4. autorka poněkud úže vymezuje svůj záměr jako studium vztahů mezi socioekonomickým vývojem a demokratizací společnosti.
 - a. Odvolává se zde na práci poslance TOP 09 a odborného asistenta ZČU Marka Ženíška: *Přechody k demokracii a jejich korelace s problematikou ekonomického rozvoje*. (2005), kterou ale zapomene uvést v závěrečném seznamu literatury.
 - b. Vzápětí ale začne studentka opět používat pojem sociální změny a s odvoláním na Marka Ženíška klasifikuje teorie sociální změny do tří skupin: modernizační, strukturálně funkcionální a tranzitologické.
 - c. Kdyby studentka použila Sztompku, věděla by, že všechny tyto tři typy teorií sociální změny jsou jenom variantami evolucionisticko-funkcionalistického modelu. Sztompka mluví o tom, že v 50. a 60. letech se zrodily teorie modernizace a teorie konvergence. Teorie modernizace řešily vztah Západu k třetímu světu, teorie konvergence k druhému světu (sovětský blok). V devadesátých letech pak na teorie modernizace navazují neomodernizační teorie a na teorie konvergence tranzitologie.

4. Na straně 12. formuluje studentka zajímavé výzkumné otázky. Pokus operacionalizovat tyto výzkumné otázky do podoby tří hypotéz je ale krajně nepřesvědčivý, neboť dle mého názoru studentka formulovala pouze hypotézu jednu, neboť všechny tři hypotézy jsou si velmi podobné a testují stejný výzkumný problém.
5. Velmi slabý je úvod druhé kapitoly zabývající se klasifikací teorií sociální změny:
 - a. Na str. 15 studentka svévolně klasifikuje akademický výzkum sociální změny do tří proudů (cyklické, historický materialismus, evolucionismus) bez uvedení zdroje této klasifikace. V poznámkách pak ke každému z těchto proudů udává nesourodý seznam reprezentantů bez uvedení logiky výběru. Jediná logika je, že jsem je v trochu jiné souvislosti zmiňoval ve svých přednáškách.
 - b. V odstavci o evolucionismu na téže straně dole diplomantka mylně spojuje klasický evolucionismus s fylogenezí a nikoli ontogenezí. V poznámce pod čarou pak mezi klasickými evolucionisty udává Parsonse, ale v závorce uvádí, že byl neoevolucionista.
 - c. Na str. 17. cituje tři perspektivy modernizačních teorií údajně podle kolegy Černého, pokud si vzpomínám, schéma pochází od Sztompky a ten ho podává trochu jinak.
 - d. Na str. 20. autorka označuje Talcotta Parsonse jako funkcionálního strukturalistu, nikoli strukturního funkcionalistu (Jedná se o omyl, nebo tím autorka sleduje nějaký interpretační zájem?). Na místo pojmu jednání (action) používá pojem činnost.
 - e. Na str. 21. konfuzně používá pojem univerzálie u Talcotta Parsonse (vztah evolučních univerzálií a schéma AGIL). Odkazu na knihu Marka Německého nerozumím, pokud si vzpomínám, nic takového v ní netvrdím.
6. Kapitola 2.3 věnovaná tranzitologickým teoriím a teoriím konsolidace je výrazně zdařilejší. Autorka úspěšně používá koncepty renomovaných zahraničních autorů (Przeworski, Linz, Stepan, O'Donnell, Schmitter).
 - a. Jenom mi není jasné proč jako *deus ex machina* se v jinak konzistentním výkladu objevují odstavce věnované Halbwachsovi (24.) a Dahrendorfovi (28.)?
7. V kapitole 2.4 autorka vychází z Huntingtonovy teorie třetí vlny.
 - a. Nicméně na str. 37. přijde najednou zlom a autorka bez nějakého logického přemostění přechází k Huntingtonově civilizační teorii.
 - b. Na str. 38. pak přichází další argumentační skok směrem k teorii Norberta Bobbia o formální a substantivní (nelze překládat jako podstatné) demokracii. Není mi jasná souvislost s předchozím textem.
8. Kapitola 2.5 se mi nejeví jako příliš zvládnutá. Začínají se v ní objevovat moldavské zdroje. Autorka popisuje dvě západní teorie (state capture, varieties of capitalism), které se marginálně odrážejí v moldavském diskursu. Nicméně:
 - a. Kapitola je opět nešťastně rámována pojmem sociální změny. State capture teorie se mi jeví spíše být teorií korupce, popisující vztah mezi transformací státu a jeho privatizací zájmovými skupinami. Navíc nelogicky cituje vedoucího své práce. Úvaha o filosofii dějin jako předchůdci historické sociologie je sice správná, ale do této kapitoly nepatří.
9. Kapitola 3. chápu jako vlastní provedení empirické analýzy. Autorka se zde pokusí prokázat svůj hlavní argument, že existuje specifický moldavský diskurs.
 - a. Na str. 60. autorka opět nerozlišuje mezi Huntingtonovou teorií demokratizace a jeho teorií střetu civilizací.
10. Diskuse nad získanými poznatky je v podstatě pouze formální, většina kapitoly je věnována vysvětlení toho, co je to kvalitativní výzkum a jaké jsou jeho výhody pro diplomový projekt.
11. Závěr je stručný, v podstatě se jedná o rozsáhlejší abstrakt. Čtenář se z něj nedozví, k čemu autorka dospěla.

Souhrnné hodnocení

1. Základním problémem práce je **teoretická nekoherence**. Pokud by diplomantka rámovala svůj výzkum pouze pomocí tranzitologických teorií, byl by výsledek výrazně lepší. Propojení obecného pojmu sociální změny s tranzitologickými a politologickými koncepty je mnohem komplexnější. Doporučoval bych proto, pojem sociální změna vůbec nepoužívat.
2. Na práci se negativně podepsala autorčina snaha o rigidní metodologický přístup (formování hypotéz, obsahová analýza). Produktivnější by bylo, kdyby po teoretických kapitolách věnovaných světové politologické produkci, následovala jednoduše kapitola : reflexe těchto teorií v moldavském odborném diskursu.
3. Diplomantka nastudovala velké množství literatury, nepodařilo se jí však přetransformovat ji do podoby koherentního příběhu s konzistentní argumentací.

Otázky k obhajobě:

1. Vztah strukturního funkcionalismu a teorií modernizace (Smelser, Apter, Lipset, sekundární literatura: Sztompka).
2. Huntingtonova kritika modernizačních teorií v Political Order in Changing Societies.
3. Vliv Talcotta Parsonse na vznik politické sociologie a komparativní politologie (Almond, Verba the Civic Culture, Lipset: Political Man: parsonsové motivy)
4. Rozdíly mezi totalitním, posttotalitním, autoritářským a sultanistickým režimem podle Linze a Stepana.

Závěr

Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji známku velmi dobrou až dobrou v závislosti na výkonu při obhajobě.

Praha 22. května 2018 Mgr. Marek Německý, Ph.D.